

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת וישב תשע"ד לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תשע"ז

בסעודה שלישית

בעיה"ק ירושלים תובב"א

דכתיב ביה (מז-יד) וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען וגו', עד שאמרו ליוסף 'לא נשאר לפני אדוני בלתי אם גויתינו ואדמתנו'. ולולא יוסף היו כל מצרים נגועים ברעב, שהרי גם אחר שידעו שיהיו שנות רעב ואספו תבואה הרבה, הרקיבה כל אוצרותיהם (ב"ר צא-ה). ושפיר נענשו המצריים במיתה, הגם שיצאו ישראל ברכוש מצרים, כי אין התשלומין ממצרים, אלא שלהם הם נוטלים.

והנה ביציאת מצרים אמר ה' למשה לילך לפרעה לומר לו, ה' אלקי העבריים נקרה עלינו, ועתה נלכה נא דרך 'שלוש ימים' במדבר ונזבחה לה' אלקינו (שמות ג-יח). וכן עשה משה ואמר כלשון הזה אל פרעה (שם ה-ג). והיא פליאה כי ה' אמת יאמר דבר שלא התכוין עליה מתחלה, שילכו רק על שלשה ימים. ונראה דמבואר עוד בחתם סופר, כי תליית שר האופים רומזת על הגאולה, מיתת המצריים, ולכן אנו ממעטים בלחם חמץ שהוא מעשה אופה, ואוכלים לחם עוני. ושמונה פעמים סל נאמרה בפרשה זו, נגד שמונה ימים ממכת בכורות עד שעברו את הים, אשר לכן יש שמונה חוטין בציצית (רש"י במדבר טו-מא). ושר האופים נתלה בצואר ונחנק, וכן היה סופם של מצריים שנטבעו בים, והיינו חנק, כמו שאמרו (כתובות ל:) מיום שחרב בית המקדש אף על פי שבטלו סנהדרין, דין ארבע מיתות [עונש דוגמתם] לא בטלו, מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו וכו', ומי שנתחייב חנק טובע בנהר ע"ש. ואם כן נרמזה גאולת מצרים לישראל בחלום שר המשקים והאופים, בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ, ואכל העוף את בשרך מעליך (מ-ט). וגם נרמז בזה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, כי העוף רומזת על כנסת ישראל, אחת היא יונתי תמתי (שיר ו-ט), ואכל את בשרך. על כן אמר נלכה נא דרך 'שלוש ימים', על הדרך שרימזה החלום שאחר שלשת ימים נתלה שר האופים, הרומזת על גאולתן של ישראל, ואז נזבחה לה' אלקינו.

בחלומי והנה גפן לפני, ובגפן שלשה שריגים וגו', כי אם זכרתני אתך כאשר ייטב לך, ועשית נא עמדי חסד, והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה, כי גנב גנבתי מארץ העבריים, וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור (מ-ט). וכתוב בחתם סופר (רג) שזהו חלק מהפתרון, כי בן פורת יוסף עלי עין (מט-כב), ובתרגום דיסגי יוסף ברי דיתברך כגפן דנציב על עינא דמיא ע"כ. ואם כן גפן מורה על יוסף, וזהו 'והנה גפן לפני', שלפניו מוטל לתקן את הגפן ההוא. ולכן אמר יוסף והזכרתני אל פרעה, שגם זה מן הפתרון ע"ש.

ויש להוסיף דאיתא בגמרא (סוטה יב) כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה ע"ש. ואם כן היו ליוסף שלשה ילדים, אפרים ומנשה, וגם אסנת נחשבה כאלו ילדה, ולכן אמר ובגפן שלשה שריגים יוצאים ממנה, רומז על יוצאי חלציו שיוולדו ממנו. - ואמר לשר המשקים, וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור, דגם זה הוא חלק מהפתרון, שהראו לו את יוסף בתבנית של גפן, דאיתא בזהר הק' (פ' ויחי עה"פ אוסרי לגפן), דישראל נמשלו לגפן, גפן ממצרים תסיע (תהלים פ-ט), דגפן אינה מקבל הרכבה ממין אחר, כן ישראל אין מקבלים הרכבה ע"ש. וכמו כן יוסף קדוש הוא במדה זו. וזהו הפתרון שהראו אותי בגפן, כי גם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור.

וכתוב עוד בחתם סופר, 'וכוס פרעה' רצה לומר שחיתנו של פרעה 'בידי', יהיה על ידו, כי כוס לשון שחיטה (כמו שאמרו ז"ל (פסחים סא). על הכתוב (שמות יב-ד) תכוסו על השה), והכא נמי על ידי ששר המשקים גרם להמליך את יוסף, על ידי זה היתה לבסוף שחיטתו ואבדתו של פרעה ע"כ. ולא ביאר איך היתה בזה אבדתו של פרעה. ונראה כי ה' הבטיח, וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (טו-יד). ולכאורה הרי קיימא לן דאין לוקה ומשלם, ואיך נענשו מצרים בשניהם. ונראה כי רכוש מצרים אינו מעות של מצרים אלא של יוסף,

יובהספד אמרתי, דזהו הכוונה במה שאמר יעקב, כתונת בני חיה רעה אבלתהו טרף טרף יוסף וגו', וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבל שאולה (לז-ג). שכאשר ראה שנהרג יוסף שחיה דורסתו, הרי זה לסימן כי עבר יוסף על עבירה של איסור סקילה, ויש לו בן רשע, ועל זה מיאן להתנחם, כי אין צער יותר להורים מבן מביש, וארד אל בני אבל שאולה.]

והנה יוסף אמר לשר המשקים, כי אם זכרתיני אתך כאשר ייטב לך, ועשית נא עמדי חסד, יהזכרתיני אל פרעה (מ-ד), הכפיל הזכירה פעמיים. ונראה כי ענין הכרת הטוב היא מדה משובחת בישראל, וכמו שהזכירנו לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו (דברים כג-ח), ואף על פי שזרקו זכריכם ליאור, מה טעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק ע"כ. והוא מוסר השכל לבני אדם חברים שהיה להם ידידות שנים רבות, בטובות רבות ואדירות, וכאשר נתהווה שאחד הכאיב פעם לחבירו, מתפרדת החבילה עד שלפעמים נעשים שונאים זה לזה, ונשכחו כל הטובות שעשה אחד לחבירו. והמצרים הרגו את בנינו, ושיעבדו אותנו בחומר ובלבנים מאתיים שנה, ואף על פי כן צוה עלינו הכתוב שאין לתעבם, עבור האכסניא שנתנו לנו בשנות הרעב, אף על פי שאחר כך הרעו לנו פי כמה וכמה. ולא עוד כי יעקב שילם להם גם אז הרבה יותר, שמשעה שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה הרעב (רש"י מו-ט).

ולכן אמר יוסף לשר המשקים אני מבקש מאתך רק דבר אחד, שתזכור הטוב שאני עושה לך בפתרון החלום, הן הבשורה הטובה שבישר לו שיצא בקרוב לחירות, והן בעצם הפתרון שכל החלומות הולכים אחר הפה (ברכות נה:). וכל זמן שתזכור טובתי לפניך, יתחייב זאת במצפונך להכיר לי טובה עבורי, והוא להזכירני לפרעה. וזהו שאמר לו, אני מבקש אותך כי אם זכרתיני אתך כאשר ייטב לך, שתזכור הטובה שעשיתי לך, ודבר זה בעצמו יעורר אותך להחזיר לי טובה יהזכרתיני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה. אמנם לא כבית ישראל הם הרהבים, המה כפויי טובה, ולא זכר שר המשקים את יוסף (מ-כג), הוא לא זכר מה שעשה אתו יוסף ולא היה לו מצפון של הכרת הטוב, אלא השכיח מלבו הטובה שעשה עמו יוסף, ולכן יישכחו מלהזכירו גם לפני פרעה.

והנה אנו עומדים סמוכים לימי החנוכה, ונראה לשלב הדברים לפרשתנו, שאמר הכתוב, וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו וגו' (לז-ג). ובבעל הטורים כתב זקנים נוטריקון זרעים ק'דשים נ'שים י'שועות מ'ועד ע"כ. ולא הזכיר הכתוב לרמז גם סדר טהרות. ומטו משמיה דהגה"ק בעל אמרי אמת זצ"ל כי על טהרות צריכין לעבוד בעצמו, ולא מקבלים זאת מאבותיו ע"כ. ויש לומר עוד על פי מה שאמרנו לבאר הענין שנה המערבי היה נותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים (שבת כב:), דאיתא בגמרא (שם לא). אמר ריש לקיש מאי דכתיב (ישעיה לג-ו) והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו', אמונת זה סדר זרעים, עתך זה סדר מועד וכו', ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו [הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון] ע"כ. והיינו כי יכול האדם ללמוד כל התורה כולה, כל הששה סדרים, אבל שיהיה

בטוח כי התורה יהיה שמורה אצלו שלא ישכחנו, זה תלוי כפי יראת ה' שיש בו, לזכות לסייעתא דשמיא לאוקמי גירסא. והנה אוצר הוא המקום שמכניסין שם התבואה להיות שמור לעת הצורך, וכדי שהתורה יהיה מונח אצלו באוצר שלא ישתכח ממנו, אין עצה, רק יראת ה' היא אוצרו, הוא הוא הבית קיבול שיהיה התורה שמורה אצלו.

וזה היה הרמז במנורה, אשר השמן ואורה רומזת לחכמת התורה, והנרות המה הכלים אשר בו מונח אור התורה, והוא רומז להגוף שלומד תורה ושמורה התורה בתוכה. ובאמת נותן בכלם שמן שוה, ואף על פי כן יש נר שהוא דולק יותר, וגם בשעה שהשמן כבר הלך ואזל משאר הנרות, ואין השמן שמור עוד בתוכה, מכל מקום יש נר אחד שהוא דולק גם אז, שתורתו משתמרת ומתברכת בתוכו יותר מחברותיה. - ואיזה נר דולק יותר, הוא נר המערבי, כמו שאמרו חז"ל (בבא בתרא כה). והשכינה במערב. והוא רומז כי מי שמתקרב יותר למקום השראת השכינה, שיש בו יראת ה' היא אוצרו, הוא דולק זמן יותר ארוך, ובו יש מאור התורה יותר משאר בני אדם. ולכן נר המערבי עדות שהשכינה שורה בישראל דייקא ולא במקדש, כי מזה למדים אנו, שמה שאנו רואים שאחד מצליח בלימודו יותר מחבירו הוא משום עוצם קדושתו ויראתו שעולה גם כן על מעלת חבירו.

והנה יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן (לז-ב). ויעקב מסר לו 'כל' מה שלמד משם ועבר (רש"י לז-ג). וזה דבר פלא מאד, כי יעקב למד בבית המדרש של שם ועבר עד שנעשה בן שבעים ושבע שנה (רש"י כח-ט), ואיך יתכן שיוסף יקבל כל כך תורה בימים מועטים כאלו. אמנם הרי יוסף היה קדוש בטהרה יתירה כמדתו, ומתוך שחסידיהם הם תורתן משתמרת ומתברכת (ברכות לב:). וכמו שאמרו (ילקוט שמואל קבו) שלמד דוד אצל שמואל הנביא בלילה אחת מה שתלמיד ותיק למד למאה שנה ע"ש. ומרן האריז"ל אמר פעם לתלמידו שגילו לו בחלום הלילה דברי תורה שצריכין לזה שבעים שנה למסרם לאחרים. ולכן אם הודיע לנו הכתוב שיוסף בן שבע עשרה שנה קיבל מאביו כל החמשה סדרי משנה, אם כן זאת אומרת כי ביוסף היה סדר טהרות, כי בלי טהרה אין במציאות שיקבל כל כך תורה מאביו בשנים המועטות הללו. ועל זה קינאו אותו אחיו, ויראו אחיו כי 'אותו' אהב אביהם מכל אחיו (לז-ד), שקדושת האות שלו אהוב אצל אביהם יותר מטהרתם של שאר השבטים, אשר רק לו יוכל למסור כל כך תורה מה שלמד משם ועבר, קינאו בו אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום.

וכדמות הנס של הנר המערבי, היה ביומי דחנוכה בכל הנרות, שמעט השמן נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונת ימים. והוא מטעם דבאמת היה להם שמנים טמאים לרוב, וטומאה הותרה בציבור, ומכל מקום לא רצו להדליק בטמא, שהחשיבו עבודה בטהרה. וכאשר העבודה בטהרה אז נשפע שפע מן השמים להתברך גם דבר מועט. וכמו שהנר המערבי העומדת לפני ה' הולכת ודולקת יותר מכחה בדרך הטבע, כן היה בימי חנוכה שהחשיבו הטהרה, היו הנרות דולקות יותר משיעורה. ■